

OPBOUWWERK BRUSSEL

95

Jaargang 25

MEERJARENPLAN 2009 – 2015

**Nieuws uit
Samenlevingsopbouw Brussel**

V. U.: Rohnny Buyens, Henegouwenkaai 29, 1080 Molenbeek
Driemaandelijks informatieblad, Nr. 95 – Maart 2009 – Jaargang 25

Voorwoord

Dit jaar bestaat Samenlevingsopbouw Brussel 25 jaar. 25 jaar Samenlevingsopbouw Brussel is 25 jaar leven en (opbouw) werken in een grootstad.

Brussel is met zijn meer dan 1 miljoen inwoners niet alleen de hoofdstad van Vlaanderen, België en Europa. Het is ook één van de meest internationale steden ter wereld. 46% van de Brusselaars is van buitenlandse herkomst en bijna alle 191 door de VN erkende nationaliteiten zijn vertegenwoordigd. Brussel is daardoor een venster op de wereld. Mede dankzij de hoofdstedelijke en internationale uitstraling verschaft Brussel werk aan meer dan 300.000 pendelaars. Bovendien heeft Brussel een aanzuigeffect op tienduizenden studenten, betogers, lobbyisten, toeristen of mensen die er komen handel drijven, winkelen of genieten van sport, cultuur, folklore, gastronomie enz. ...

Tenslotte oefent Brussel een enorme aantrekkingskracht uit op mensen die een tegenslag hebben gekend of het moeilijk hebben in hun leven. Zij komen naar de grootstad met de hoop op een beter leven. Het zijn mensen die uit Vlaanderen of Wallonië komen maar ook politieke en economische vluchtelingen van over heel de wereld. Bij de politieke en economische vluchtelingen zijn er steeds meer mensen zonder papieren (naar schatting 20.000) waarvan velen illegaal tewerkgesteld zijn met alle gevolgen van dien ...

Al 25 jaar opereert Samenlevingsopbouw Brussel in een biotoop van contrasten. Enerzijds is Brussel één van de rijkste regio's van Europa, de motor van de Belgische economie en een zeer boeiende stad voor zij die de financiële middelen hebben. Anderzijds zijn er in België nergens meer armen of mensen die het sociaal-economisch moeilijk hebben dan in Brussel.

Al 25 jaar verdedigt Samenlevingsopbouw Brussel de rechten van mensen die het sociaal-economisch moeilijk hebben en probeert hen een stem te geven.

Wie zijn deze mensen?

- de Brusselse baby's, kinderen en jongeren waarvan bijna 1 op 3 leeft in een (één ouder)-gezin zonder arbeidsinkomen.
- de duizenden leerlingen met schoolachterstand.
- de duizenden mensen op zoek naar een betaalbare woning en/of werk.
- de vergeten armen, vele alleenstaande senioren die dikwijls in volkse wijken wonen.
- de ±20.000 mensen zonder papieren.

Samenlevingsopbouw Brussel komt op voor de rechten van deze mensen en werkt hiervoor nauw samen met diverse organisaties. Er wordt samengewerkt met mensen uit het onderwijs, mensen uit de welzijns- en gezondheidssector, de (sociale) huisvestingssector, uit mutualiteiten, vakbonden en de derde wereldbewegingen, de sociaal-culturele en sport sector, mensen uit overheidsdiensten, sommige politici ook

Tijdens de voorbije 25 jaar hebben ongeveer 200 mensen zich professioneel ingezet voor Samenlevingsopbouw Brussel. Daarnaast waren er de honderden vrijwilligers die het beste van zichzelf hebben gegeven en nog geven.

Het mag duidelijk zijn, ook na 25 jaar zijn er dagdagelijks vele mensen die zich blijven inzetten voor een meer solidair en rechtvaardiger Brussel. Een hartverwarmend idee

Rohnny Buyens, voorzitter Samenlevingsopbouw Brussel

Inleiding

Beste lezer, voor u ligt het meerjarenplan 2009-2015 van Samenlevingsopbouw Brussel. U vindt er de thema's in terug waarop de organisatie in die periode haar werkingsmiddelen zal inzetten. Uiteraard heeft een meerjarenplan steeds iets van een momentopname. Duidelijk is wat achter ons ligt. Minder duidelijk want subjectief is de visie op de samenleving en de evolutie van de stad en haar bewoners daar binnen. Heden en verleden zetten de bakens voor de toekomst, het rijk waar futurologie en koffiedik kijken mekaar raken. Dat laatste mochten we ervaren nadat dit meerjarenplan goed en wel was ingeblikt en het economisch klimaat plots dramatisch verslechterde. Armoede en armoedebestrijding krijgen een veel urgenter karakter. Geluk bij een ongeluk: de gevolgen voor onze prioriteiten zijn niet zozeer kwalitatief dan wel kwantitatief van aard. Het is niet zo dat ze nu plots hun relevantie zouden verliezen. Integendeel, ze dringen zich met nog meer pertinentie op.

Aan de opmaak van het meerjarenplan is een uitgebreide voorbereidingsfase vooraf gegaan. Om een lang verhaal kort te maken: eerst was er een grondige evaluatie van het vorige meerjarenplan (zie vorig nummer – *Opbouwwerk Brussel* 94). Vervolgens was er een tweedaags studiemoment met presentatie van een algemeen maatschappelijk kader en discussies over sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen bij het bewandelen van sommige pistes (swot-analyse). Tenslotte vond begin april 2008 een studiedag plaats waarop een eerste versie van het strategisch plan aan deskundigen en stakeholders ter discussie werd voorgelegd. Onnodig te zeggen dat dit meerjarenplan het resultaat is van teamwork. Het heeft echter niet alleen een professioneel draagvlak. Tot op het niveau van de projecten konden vrijwilligers en mensen uit wijken en doelgroepen hun zeg doen.

Voor het eerst in het bestaan van Samenlevingsopbouw nieuwe stijl (na de herstructurering van 1983) vond ook een proces van sectorale planning plaats. De afzonderlijke instituten hebben er zich toe verbonden rond bepaalde thema's elementen van gezamenlijke planning in hun eigen meerjarenplan op te nemen. Dat heeft de planlast zeker niet verminderd. Anderzijds zal de sector in de toekomst minder versnipperd bij de buitenwereld overkomen en zal de slagkracht vergroten.

Onderhavige publicatie is een lightversie van de oorspronkelijke bundel die men kan raadplegen op onze vernieuwde website. Wie meer wil vernemen over doelstellingen inzake organisatie-ontwikkeling of wie geïnteresseerd is in uitgebreide omgevings-

analyses met algemene cijfergegevens over armoede in Brussel, een overzicht van de wooncrisis in Brussel en meer nauwkeurige wijkanalyses van de Anneessenswijk, de Brabantwijk, Molenbeek-centrum en Peterbos (de vier opbouwwerkgebieden waar Samenlevingsopbouw Brussel aan gebiedsgericht opbouwwerk doet) kan op onze website terecht. Ook het actuele organogram (met contactgegevens van alle medewerkers) vindt u terug op www.samenlevingsopbouwbrussel.be.

Dit gezegd beschikken we opnieuw over een gefundeerde leidraad voor de werking in de komende jaren. Het was voor ons ook een gelegenheid om onze visie op armoede en op de stad Brussel in de wereld van vandaag scherper te stellen. In dit verband vroegen we Pascal Debruyne, doctoraal onderzoeker aan de Universiteit Gent, redactielid van de stadskrant TienSTien en bedrijvig in de Gentse stadsbeweging, zijn licht over dit meerjarenplan te laten schijnen. Het resultaat willen we u niet onthouden en is als nabeschuiving toegevoegd.

Samenlevingsopbouw Brussel: wat en hoe ?

Onze missie en opdracht in Brussel

„Ieder mens heeft het recht een menswaardig leven te leiden.”

Mensen hebben recht op werk, sociale bescherming, behoorlijke huisvesting, een gezond leefmilieu, op culturele en maatschappelijke ontplooiing. Wie verstoken blijft van deze basisrechten, is maatschappelijk kwetsbaar. Voor hem of haar dreigt sociale uitsluiting.

Het opbouwwerk biedt deskundige en onafhankelijke ondersteuning aan groepen van mensen, opdat zij hun basisrechten kunnen uitoefenen. Opbouwwerkers hebben vooral oog voor mensen die kampen met maatschappelijke achterstelling en uitsluiting. Ze werken aan waarneembare oplossingen voor gemeenschappelijke problemen met uitdrukkelijke participatie van de mensen zelf. Dat wat de mensen zelf weten en kunnen is het vertrekpunt. Opbouwwerkers mobiliseren alle nuttige, sociale krachten. Het opbouwwerk draagt bij tot een leefbare en duurzame samenleving.

Vertrekkende van deze missie focust Samenlevingsopbouw Brussel zich op twee kernopdrachten :

Politieke kernopdracht

Bij het zoeken naar oplossingen voor collectieve problemen doet het opbouwwerk een beroep op de medewerking van overheden, sociale organisaties en bewegingen, media en publieke opinie. Het opbouwwerk is steeds op zoek naar vormen van actieve participatie bij het optreden van het beleid. Mensen moeten iets te zeggen krijgen als beleids mensen beslissingen – voor hen, over hen – nemen (participatief gecorrigeerd beleid). De uitkomst moet zijn dat die bestuurders meer, sneller en beter inspelen op de behoeften van de mensen en een sociaal gecorrigeerd beleid doorvoeren.

Agogische kernopdracht

Opbouwwerkers leveren ondersteuning om deze mensen samen te brengen en zich gemeenschappelijk stap voor stap te organiseren (maatschappelijke participatie). Het vertrekpunt is de ervaringsdeskundigheid van maatschappelijk kwetsbare groepen en de vaak verborgen competenties en talenten. Doel is dat deze groepen hun stem ook aan het beleid laten horen en dat ze zelf antwoorden op hun vragen geven (beleids participatie). Opbouwwerkers werken niet voor, maar mét de mensen.

Samenlevingsopbouw Brussel zet in het dagelijks doen enkele werkingsprincipes voorop:

Participatie

Participatief werken is een kernbegrip voor opbouwwerkers. Bij iedere stap die gezet wordt, is er nagedacht of de doelgroep voldoende is betrokken en op welke manier we dit het best kunnen doen. Het opbouwwerk neemt de problemen en behoeften van maatschappelijk kwetsbare groepen ernstig en werkt emancipatorisch en empowerend : hoe kunnen deze groepen hun vaardigheden voor zichzelf en anderen benutten, hoe kunnen ze zich organiseren, hoe kunnen ze actief betrokken zijn en blijven en dit zowel maatschappelijk als beleidsmatig. Ook principieel geloven we in een maakbare samenleving waaraan iedereen kan deelnemen en gelijke kansen kan verwerven.

Innovatie

Het opbouwwerk vervult ook een laboratoriumfunctie. Opbouwwerkers kaarten samen met de ondersteunde groepen nieuwe sociale kwesties aan. Ze zetten samen de schouders onder aangepaste en vernieuwende antwoorden. Daarbij worden ook andere partners ingeschakeld. Door hun kennis, inzichten en ervaringen doelgericht te benutten en te bundelen, werken ze mee aan oplossingen. Het opbouwwerk kan zodoende een gangmaker zijn van nieuwe vormen van samenwerking tussen groepen van mensen, diensten, organisaties en bewegingen.

Duurzaamheid

Concrete initiatieven en activiteiten van het opbouwwerk kunnen een voorbeeld zijn en inspiratie bieden aan andere doelgroepen. Maar het opbouwwerk dient zich ook aan als een onderhandelingspartner die probeert duurzame veranderingen te bewerkstelligen. Daarom streven de opbouwwerkers naar allianties met andere organisaties en instanties om die veranderingen op de politieke agenda te krijgen. Daarom dringt het opbouwwerk er bij het beleid op aan om de oplossingen om te zetten in structurele maatregelen.

De eigenheid van opbouwwerk in Brussel

De eigenheid van een organisatie wordt in niet geringe mate ingekleurd door het antwoord op de vraag waarmee men bezig is. We hebben ervaren dat het antwoord in ons geval wel eens aanleiding geeft tot spanningen en voor de buitenwereld zelfs tot misverstanden en verkeerde verwachtingen kan leiden. Daarom hebben we onze eigenheid nog eens samengevat in een viertal duidelijke stellingen.

Opbouwwerk is groepswerk

Opbouwwerk ondersteunt groepen rond problemen waar deze groepen collectieve ervaringen mee hebben. Nochtans moeten opbouwwerkers zich inlaten met individuele dossiers en soms tijd steken in bijvoorbeeld huisbezoeken. Mensen hopen zo vlug mogelijk een oplossing te vinden voor hun eigen moeilijkheden. Het besef dat ook anderen met die moeilijkheden af te rekenen krijgen groeit niet automatisch. Spanningen ontstaan bij de vraag hoe ver opbouwwerkers kunnen gaan in individuele hulpverlening als noodzakelijke voorwaarde voor meer groepsgerichte activiteiten. Afstemming van de sectoren van het individueel maatschappelijk werk en het opbouwwerk is aangewezen.

Opbouwwerk coördineert netwerken in functie van bewonersondersteuning

Opbouwwerkers werken rechtstreeks met hun doelpubliek. De vraag naar samenwerking tussen organisaties, netwerkvorming, neemt toe omdat het een criterium wordt dat over subsidies beslist. Van opbouwwerkers wordt verwacht dat ze organisaties gaan coördineren of dat ze er tussen gaan bemiddelen. De rechtstreekse relatie van opbouwwerkers met hun doelpubliek komt hiermee onder druk te staan. Coördinatie en netwerking is aangewezen voor zover het de doelen dient die men doorheen de projectwerking beoogt te bereiken.

Opbouwwerk stelt zich onafhankelijk op tegenover beleid

Opbouwwerk staat op zijn onafhankelijkheid ten aanzien van lokale overheden. Opbouwwerk is geen verlengstuk van beleid, geen agentschap dat een bepaalde politiek bij burgers verkoopt of dat aftast tot op welke hoogte die politiek verkoopbaar is. Meer en meer doen overheden beroep op opbouwwerkers om processen van bewonersinspraak te begeleiden of om te bemiddelen in belangenconflicten. Opbouwwerk-instellingen zijn dan een soort advies-of expertisebureau's die op een neutrale manier hun waar aanbieden. Opbouwwerkers dreigen hierdoor herleid te worden tot technisch deskundigen, tot louter begeleiders van inspraakprocessen. Opbouwwerk is meer dan dat. De opbouwwerker zet zijn deskundigheid in met het oog op meer solidariteit en rechtvaardigheid in de samenleving. Dit sluit samenwerking met overheden niet a priori uit, maar die samenwerking vertrekt steeds

vanuit een autonome positie. Alleen zo kan het opbouwwerk zijn agogische en politieke kernopdrachten waar maken.

Opbouwwerk stelt zich partijdig op

De eis tot autonomie van het opbouwwerk is ook ingegeven door zijn partijdige opstelling. Dit mag contradictorisch lijken, maar dat is het niet. In het spanningsveld tussen beleid en burger trekt het opbouwwerk vanuit een bottom-up benadering de kaart van de burger. Deze partijdigheid heeft minder te maken met achterdocht, dan wel met de vaststelling van een democratisch deficiet in de representatiedemocratie. Sommige groepen zijn meer vertegenwoordigd dan andere. Naar sommige groepen wordt meer geluisterd dan naar andere. Niet iedereen beschikt over de mogelijkheid of de middelen om zijn belangen politiek te vertalen. Dit brengt ons tot een tweede vorm van partijdigheid. Eerder dan het spanningsveld tussen burger en beleid te verabsoluteren moet het opbouwwerk oog hebben voor het spanningsveld tussen burgers onderling. Belangentegenstellingen zijn constitutief voor het samenleven en dwingen opbouwwerk tot keuzes en stellingname. Opbouwwerk ondersteunt die groepen die zich in het uitoefenen van hun „recht op de stad” bedreigd weten.

Strategisch plan

Stedelijke evoluties en strategische keuzes voor het opbouwwerk

De kapitalistische economie heeft de laatste drie decennia een ingrijpende gedaantewisseling ondergaan. Deze gedaantewisseling heeft het aanzicht en de functies van steden diepgaand beïnvloed. Steden en vooral wereldsteden vormen de motor van de economische groeidynamiek. Voor de globale economie, die in eerste instantie drijft op technologie en dus op kennis, beschikken steden over plaatsvoordelen die hen toelaten uit te groeien tot succesvolle knooppunten van economische competitiviteit. Deze plaatsvoordelen kunnen echter slechts ten volle renderen wanneer steden zich actief opstellen in de internationale competitie. De stad moet zich ondernemend gedragen wil ze haar deel van de fluctuerende kapitaalstromen inpijken. Ze moet zich aantrekkelijk maken: citymarketing en imagebuilding worden aldus van wezenlijk belang.

De grote transformaties die een stad als Brussel in de afgelopen drie decennia heeft ondergaan, haar „herinrichting” als een arena voor marktgeoriënteerde groei en eliteconsumptie moeten tegen deze achtergrond begrepen worden. Brussel is, ondanks haar beperkte geografische en demografische omvang, uitgegroeid tot een beta world city die zich situeert in de top drie van de rijkste Europese regio's. Brussel is uitgegroeid tot een „superstar regio”. Tot daar de kredietzijde van het verhaal. Eigen aan superstar regio's zijn de grote sociaaleconomische tegenstellingen, de ruimtelijke polarisatie van rijk en arm en tenslotte de trend om armoede niet te bestrijden als wel uit het stedelijk weefsel te verwijderen. Dualisering is een intrinsiek kenmerk van de globale economie voor zover die voortgestuwd wordt door de werking van een markt die aan zo min mogelijk regels onderworpen is. Deze dualisering wordt nog eens versterkt doordat de stad een knooppunt is waar arbeidskrachten uit wereldwijd gedereguleerde arbeidsmarkten zich concentreren. Het gaat dan over migranten zonder verblijfsvergunning, clandestienen die nooit een aanvraag tot verblijfsvergunning hebben ingediend, uitgeprocedeerde asielzoekers, personen die in afwachting van een beslissing in hun aanvraag geen wettelijk verblijfsdocument krijgen, enz. Volgens een recent rapport van de Erasmus Universiteit in Rotterdam zijn er in België zo'n 100.000 à 110.000 mensen zonder wettig verblijfsstatuut.¹

1) M. Van Meeteren, M. Van San en G. Engbersen, *Irreguliere immigranten in België. Inbedding, uitsluiting en criminaliteit*, Erasmus Universiteit Rotterdam, juli 2007. Te downloaden op <http://publishing.eur.nl/ir/repub/asset/12074/BSK-2007-017.pdf>.

Zo'n 10% van hen zijn uitgeprocedeerde asielzoekers. Vooral zij kloppen aan bij hulpverleners. De overgrote meerderheid van de mensen zonder wettig verblijf is illegaal de grens overgestoken en heeft nooit een verblijfsvergunning aangevraagd. Naar schatting twee derde van alle mensen zonder wettig verblijfsstatuut heeft inkomsten uit werk. Ze doen vooral zwartwerk in industrie, bouw, horeca of tuinbouw. Nog volgens dit onderzoek was voor 80% van de mensen zonder wettig verblijfsstatuut België het geplande einddoel van hun migratie. In Brussel is het moeilijk om aantallen te noemen: op grond van een lokaal onderzoek heeft de vereniging Medisch Steunpunt Mensen zonder Papieren het aantal mensen zonder wettig verblijfsstatuut die geen regularisatieaanvraag indienden tijdens de campagne van 2000 geschat op meer dan 16.000². Maar dit is dus een schatting, exacte cijfers bestaan er niet, vaak wordt gesteld dat mensen zonder wettig verblijfsstatuut in Brussel de 20ste gemeente vormen.

Voor de uitvoering van haar meerjarenplan beschikt Samenlevingsopbouw Brussel over extra middelen. Die zullen ingezet worden op deze doelgroep. Er zal in eerste instantie onderzocht worden wat vanuit het opbouwwerk rond deze thematiek kan gebeuren.

De dualisering – als uiting van een marktwerking die meer en meer vrij spel krijgt – manifesteert zich ondermeer op het vlak van huisvesting. Het overheidsingrijpen om het recht op wonen te kunnen garanderen is minimaal te noemen. Dit is geen nieuw gegeven, want de overheid heeft zich op dat vlak nooit echt gemanifesteerd en vooral een gunstige politiek inzake eigendomsverwerving gevoerd. De markt heeft – tegen de achtergrond van het globaal en neoliberal economisch gegeven – de touwtjes nog steviger in handen, waardoor de ongelijkheid scheppende mechanismen van de arbeidsmarkt en de woningmarkt elkaar versterken en de maatschappelijk meest kwetsbare groepen met de minste vaardigheden, middelen en macht de hoogste prijs betalen. De huisvestingscrisis toont zich scherper dan ooit. De rekening van stijgende grond- en huizenprijzen wordt doorgeschoven naar de lage inkomens en zij die in slechte (huur)woningen gehuisvest zijn. Er bestaat een „illegale” woningmarkt waar huismelkerij en krottenverhuur ongestraft welig tieren. Ellenlange wachtlijsten voor sociale huisvestingsmaatschappijen en sociale verhuurkantoren verraden een nijpend gebrek aan betaalbare en aangepaste woningen.

Huisvesting – het recht op wonen – is en blijft voor Samenlevingsopbouw Brussel een belangrijk werkspoor. De eigen accenten die op dat vlak een vertaling krijgen in specifieke opbouwwerk projecten worden ook ruimer bekeken. Samenlevingsopbouw Brussel wil zich actief opstellen in een brede coalitie van mensen,

2) Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, *Welzijns- en Gezondheidsatlas van Brussel-Hoofdstad 2006*, Brussel, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2006, p. 139

groepen en organisaties die strijd willen leveren om het recht op menswaardig wonen voor de meest kwetsbare groepen daadwerkelijk ook in de praktijk om te zetten en om fundamentele maatregelen af te dwingen die de huidige wooncrisis kunnen indijken.

De trend armoede niet ten gronde te bestrijden als wel uit het stedelijk weefsel te bannen toont het repressieve gelaat van de (neoliberale) stad: in naam van de fysieke leefbaarheid worden stadsdelen opgewaardeerd ten koste van minder draagkrachtige groepen voor wie een louter materiële aanwezigheid niet langer betaalbaar is. In naam van de sociale leefbaarheid wordt een vorm van sociale cohesie gepromoot die een consensusopvatting verraadt over hoe achtergestelden zich horen te gedragen in een visie op het goede leven dat door elites wordt bepaald. Vooral sociaal-economisch zwakke en etnisch cultureel heterogene wijken zijn voorwerp van beleid. Een deel van de problemen in deze wijken houden minstens verband met een beleidsaanpak die doof blijft voor legitieme belangen en verwachtingen. Het erkennen van belangentegenstellingen en het scheppen van kanalen voor bemiddeling met het oog op een gedragen consensus zijn wezenlijk voor de democratie. Dan pas wordt het „recht op de stad” voor iedereen gegarandeerd. Sociale verdringing vormt in deze optiek een ernstig democratisch deficit en toont het gezicht van de repressieve stad.

In het licht van deze problemstelling wil Samenlevingsopbouw Brussel in het kader van fysieke en sociale leefbaarheid werken vanuit de idee van de „onderhandelde stad”. In dit concept wordt niet vertrokken vanuit een hegemoniaal project waaraan minder machtigen zich moeten aanpassen („oprotten en wegwezen” resp. „je naar behoren gedragen of straf”) maar vanuit de stad als een arena van tegenstellingen waarvan de conflicten op het politieke vlak een onderhandelende oplossing krijgen.

Tenslotte gooit Samenlevingsopbouw Brussel ook een opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting in tandem met een coach / begeleider in de arena en dit vanuit die zelfde overtuiging dat de maatschappelijk kwetsbare groepen ook zelf recht hebben om mee aan de onderhandelingstafel te zitten en vanuit hun ervarings- en oplossingsdeskundigheid kunnen wegen op het armoedebeleid.

Het zal duidelijk zijn dat Samenlevingsopbouw Brussel met deze strategische keuzes ook inspeelt op de beleidsprioriteiten van de subsidiërende overheid: de focus van het opbouwwerk dient te liggen op armoede en sociale uitsluiting, op het werken in achtergestelde buurten en op de participatie van groepen met minder behartigde belangen aan het lokaal beleid. Hierbij past nog een laatste opmerking. We kunnen niet voorbij aan het feit dat de wereld er begin 2009 anders uitziet dan op het ogenblik dat voorliggend meerjarenplan werd opgesteld, de eerste helft van 2008. Met de

kredietcrisis is de financiële of virtuele economie geïmplodeerd. In ijltempo wordt nu ook de reële economie aangetast met wereldwijde recessie en massale ontslagen, op een schaal die sinds de depressie van de jaren dertig van vorige eeuw niet meer is voorgekomen. Het kapitalisme verkeert andermaal in een systeemcrisis. Opnieuw is de roep naar meer regulatie en overheidstussenkomst aan de orde van de dag, ondanks de neoliberale aversie. Zonder structurele veranderingen worden armen wereldwijd andermaal het kind van de rekening. Meer financiële regulering betekent niet automatisch financiële herverdeling. De impact van de crisis in Brussel zal zich niet alleen laten voelen in meer leegstaande kantoren. Men mag verwachten dat de sociale vangnetten nog meer onder druk zullen komen. Zonder structurele veranderingen zal ook de democratie tot de slachtoffers behoren. De verleiding wordt groter om in een klimaat van toenemende verrechtsing belangenconflicten op een autoritaire manier te beslechten. De democratie verdedigen wordt geen onmogelijke, maar ook geen gemakkelijke opgave. Opbouwwerk zal bij frontvorming altijd een kleine speler blijven, maar niettemin een speler met bovendien lokale ambities. Lokaal en globaal denken en ageren is meer dan ooit de boodschap.

Programma Toegang tot Grondrechten

A. Strategische doelstelling

Samenlevingsopbouw Brussel heeft tot enkele jaren terug haar meerjarenplannen sterk geconcentreerd vanuit het thema sociale wijkontwikkeling. Speciale aandacht ging daarbij uit naar leefbaarheidsproblemen in wijken, bewoond door mensen in een achterstellingsituatie. De focus was dus minder gericht op armoedebestrijding en op de maatschappelijk kwetsbare groepen aan sich. Er werd m.a.w. gekozen voor territoriaal opbouwwerk en niet voor categoriaal opbouwwerk. In 2001 heeft Samenlevingsopbouw Brussel een opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting (gecoacht door een 1/4- tijds stafmedewerker) aangeworven waardoor de vraag naar de specifieke gevoeligheid binnen Samenlevingsopbouw Brussel voor armoedebestrijding op zich naar boven kwam. Het was niet gemakkelijk om vanuit het perspectief van wijkontwikkeling hier een éénduidig antwoord op te bieden. Gaandeweg en dankzij de verschillende praktijkvormen waarmee we samen met de tandem opgeleide ervaringsdeskundige / coach hebben geëxperimenteerd is armoedebestrijding op zich opnieuw meer in het vizier gekomen met als uiteindelijk gevolg dat naast het territoriaal opbouwwerk in het nieuwe meerjarenplan ook ruimte is gemaakt voor het categoriaal opbouwwerk onder de algemene noemer toegang tot grondrechten waarborgen voor maatschappelijk kwetsbare groepen en met een specifieke focus op mensen zonder wettig verblijfsstatuut.

Strategische doelstelling 1

In de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting is de maatschappelijke situatie en positie van de meest kwetsbare groepen beter bekend bij de publieke opinie, intermediaire actoren, beleidsmakers en de mensen in armoede zelf zodat er structurele verandering optreedt waardoor deze groepen toegang krijgen tot fundamentele grondrechten.

Wat wil Samenlevingsopbouw Brussel bereiken ?

- Verschillende doelgroepen in de samenleving (mensen in armoede zelf, middenveldwerkers, beleidswerkers, studenten, ...) hebben zicht op het armoedekluwen en zijn bewust dat er een integrale aanpak nodig is en werken een aangepaste strategie rond armoedebestrijding uit (opdracht inzake sensibilisering en vorming)
- De verschillende leefwerelden zijn beter op elkaar afgestemd en gaan actief aan het werk rond thema's die verwijzen naar de grondrechten (ondersteuningsopdracht)
- Welzijnsorganisaties en beleid hebben meer/beter zicht op de specificiteit, complementariteit en meerwaarde van de opgeleide ervaringsdeskundige als instrument in de strijd tegen armoede (representatie)

- In het kader van een efficiënt activeringsbeleid, dat borg staat voor doorgroeikansen en duurzaamheid, krijgt het model „Armoedebestrijdingsambassadeurs” (tewerkstellingsproject) een structurele erkenning. De inschakeling van deze ervaringsdeskundigen als „bruggenleggers” is een belangrijk element in de strijd tegen de armoede
- De problematiek van mensen in armoede die tot op heden weinig bereikt worden (mensen zonder wettig verblijfsstatuut, ...) wordt verkend en er wordt gezocht naar manieren om op een opbouwwerkmattige manier hiermee aan de slag te gaan.

Om deze zaken te realiseren geeft Samenlevingsopbouw Brussel samen met de Brusselse Welzijns- en Gezondheidsraad mee vorm aan het Brussels Platform Armoede (een samenwerkingsverband van de zeven erkende Brusselse verenigingen waar armen het woord nemen). De opbouwwerker actief met mensen zonder wettig verblijfsstatuut opereert vanuit De Meeting (onthaal- en steunpunt voor mensen zonder wettig verblijf) – een deelwerking van Link=Brussel vzw (erkend en gesubsidieerd binnen het Minderhedendecreet).

Binnen de sector Samenlevingsopbouw is er ook een gezamenlijk traject opgestart rond het thema maatschappelijke dienstverlening in de betekenis van het laatste vangnet waarin mensen ondersteund worden om hun armoederisico in te perken of uit de armoede weg te geraken. Meer bepaald de wettelijke opdrachten van de OCMW's vanuit de thema's toegankelijkheid, participatie en inhoud (waarden en normen) worden voorwerp van beleidsbeïnvloeding. In een eerste fase zal visieontwikkeling resulteren in de redactie van een platformtekst.

B. Operationele doelstellingen

Operationele doelstelling 1.1

In samenwerking met het Brussels Platform Armoede wordt de beeldvorming over het armoedekluwen – de complexiteit van armoede waar maatschappelijk kwetsbare groepen mee te maken krijgen – bij de publieke opinie, intermediaire actoren, beleidsmakers en mensen in armoede zelf bijgesteld en dit meer genuanceerd beeld draagt bij tot de erkenning van belangrijke drempels die de toegang tot fundamentele grondrechten voor deze groepen verhinderen.

Vanuit het oogpunt om rond de armoedeproblematiek sensibiliserend te werken zet Samenlevingsopbouw Brussel de opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting tijdens het komende meerjarenplan vooral in om in tandem met een klassiek opgeleide opbouwwerker of hulpverlener in te spelen op vormingsvragen rond de complexiteit van het leven in

armoede. Ook is er in welzijnsorganisaties en op beleidsvlak een representatierol weggelegd voor de opgeleide ervaringsdeskundige. Binnen de sector wordt onderzocht of we de beleving van mensen in armoede ook beleidsmatig beter kunnen vertalen.

Operationele doelstelling 1.2

In nauwe samenwerking met het Brussels Platform Armoede wordt aan de Brusselse Verenigingen waar Armen het Woord Nemen, ondersteuning geboden rond specifieke thema's – inhoudelijk en/of procesmatig.

Rond het thema wonen en geestelijke gezondheid wordt er binnen het Brussels Platform Armoede uitwisseling en samenwerking georganiseerd mede geïnitieerd door de opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting in tandem met de medewerkers van de betrokken verenigingen waar armen het woord nemen en andere relevante partners.

Operationele doelstelling 1.3

Het tandem-model (opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting + coach/stafmedewerkster armoedebestrijding) wordt tijdens de opleiding en latere tewerkstelling van ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting als een automatische werksetting erkend en gefinancierd als instrument om vertrekkende vanuit de ervaringsdeskundigheid maximaal aansluiting te vinden met maatschappelijk kwetsbare groepen.

Samenlevingsopbouw Brussel neemt zich voor om in het nieuwe meerjarenplan dit tandemmodel tijd en ruimte te geven en het op een kwaliteitsvolle manier verder te ontwikkelen en te promoten als model binnen de eigen opbouwwerkcontext maar ook binnen andere welzijnsorganisaties en binnen het beleidskader. Met oog op maximale doorgroeikansen en een duurzame tewerkstelling van mensen in armoede zelf wordt ook onderzocht of dit tandem-model in deze context kan werken en door het beleid als tewerkstellingsinitiatief erkend kan worden onder de noemer van „armoedebestrijdingsambassadeurs”.

Operationele doelstelling 1.4

De grondrechten van mensen zonder wettig verblijfsstatuut worden maximaal toegepast en indien nodig uitgebreid.

Opbouwwerk is ook vernieuwend werken. Met één van de meest kwetsbare doelgroepen in onze samenleving – mensen zonder wettig verblijfsstatuut – wordt vanuit De Meeting (een lokaal onthaal- en steunpunt voor mensen zonder wettig verblijfsstatuut) vanuit het opbouwwerk een experimenteel project opgezet met de bedoeling om vanuit de mensen zonder wettig verblijf zelf tot (beleids)initiatieven te komen waarbij de effectieve uitoefening van hun grondrechten gegarandeerd kan worden.

Programma Recht op Wonen

A. Strategische doelstelling

Wonen was voor Samenlevingsopbouw Brussel een nieuw spoor binnen het meerjarenplan 2003 – 2008. Binnen het voorgaande meerjarenplan 1997 – 2002 was de focus op leefbaarheid komen te liggen en was de vaststelling dat de aandacht vooral was uitgegaan naar het verfraaien van achtergestelde buurten. Precies deze buurten zijn onderhevig aan gentrificatie- en sociale verdringingsfenomenen en terecht werd de vraag gesteld of we hierdoor niet eerder een middenklasse publiek dienen ten koste van minder draagkrachtige doelgroepen? Vandaar dat er in 2003 gekozen werd het recht op wonen opnieuw tot een kernprioriteit te maken. Dit betekende in de meeste opbouwwerkgebieden een belangrijke accentverschuiving en een nieuwe start waarop in het nieuwe meerjarenplan 2009 – 2015 wordt verder gebouwd. De inspanningen worden ook „verdicht”: niet langer op verschillende terreinen bezig zijn maar mensen en middelen bundelen om betere resultaten te kunnen bekomen. De opbouwwerkers die in het meerjarenplan 2009 – 2015 rond het recht op wonen bezig zijn, vormen voortaan één team en werken gezamenlijk – elk vanuit het eigen project en met eigen accenten – binnen het programma recht op wonen. Dit betekent ook dat we het louter wijkgericht werken binnen dit programma min of meer verlaten en dit ondermeer vanuit de vaststelling dat de huisvestingsproblematiek zich misschien wel op wijkniveau manifesteert maar de oplossingen op een hoger niveau gezocht moeten worden. Wijkontwikkeling als vorm van armoedebestrijding heeft immers beperkingen als die niet gepaard gaan met een wijkoverstijgende sociale politiek. Door het domein wonen uit het territoriale cocon van een opbouwwerkgebied te halen en expliciet binnen het grondrechtenspoor te plaatsen, maken we als Samenlevingsopbouw Brussel voor de komende periode een duidelijker keuze voor armoedebestrijding.

Strategische doelstelling 2

In Brussel is in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting het recht op menswaardig wonen gegarandeerd zodat maatschappelijk kwetsbare groepen op de huisvestingsmarkt via democratische besluitvormingsprocedures kunnen beschikken over aangepaste, kwaliteitsvolle en betaalbare woningen met voldoende woonzekerheid en minimale woonlasten (energiekosten).

Wat wil Samenlevingsopbouw Brussel bereiken ?

- aangepaste woningen: meer woningen toegankelijk en aangepast aan de behoeften van grote gezinnen, de erkenning van solidaire woonprojecten
- kwaliteitsvolle woningen: toepassing van de Brusselse Wooncode (met recht op herhuisvesting voor het gedwongen verlaten van woningen)

- betaalbare woningen: verdubbeling van de sociale woningen, controle van de huurprijzen (correcte verhouding prijs-kwaliteit) en daaraan gekoppeld het invoeren van een huurtoelage (om de druk van de huurkost op het besteedbaar budget te kunnen temperen)
- voldoende woonzekerheid: een voldoende zekerheid op lange termijn om op een zelfde plaats te kunnen wonen (bijvoorbeeld geregistreerde huurcontracten)
- minimale woonlasten: betaalbare energie-, water- en onderhoudskosten

Deze resultaten kunnen we niet alleen realiseren.

Samenlevingsopbouw Brussel zet zich dan ook in binnen een brede coalitie van mensen, groepen en organisaties die strijd willen leveren om het recht op menswaardig wonen voor de meest kwetsbare groepen daadwerkelijk ook in de praktijk om te zetten en om fundamentele maatregelen af te dwingen die de huidige wooncrisis kunnen indijken (Brusselse Bond voor het Recht op Wonen, Ministerie Wooncrisis, e.a.). Ook binnen de sector Samenlevingsopbouw is er een expliciete keuze gemaakt voor het thema wonen. Samenlevingsopbouw Brussel engageert zich in het uitgetekende sectorale samenwerkingsverband voor zover het politieke werk ook betrekking kan hebben op de Brusselse huisvestingspolitiek.

B. Operationele doelstellingen

Operationele doelstelling 2.1

Maatschappelijk kwetsbare groepen op de huisvestingsmarkt verwerven inzicht in de structurele oorzaken van uitsluiting op de huisvestings- en energiemarkt en kunnen dus hun eigen situatie kaderen wat bij sommigen aanleiding geeft om tot actiebereidheid over te gaan.

Vanuit onze specifieke opdracht om groepswerk te organiseren, zal Samenlevingsopbouw Brussel de komende jaren investeren in lokale actieverbanden met maatschappelijk kwetsbare groepen (oa in samenwerking met de verenigingen waar armen het woord nemen en de thuislozensector) met de bedoeling deze groepen mee te nemen in een bredere beweging rond het recht op wonen via ondermeer het Ministerie van de Wooncrisis en de Brusselse Bond voor het Recht op Wonen. Door informatiesessies en vormingen rond huisvesting en energie te organiseren willen we huisvestingservaringen bij maatschappelijk kwetsbare groepen naar boven halen en een plaats geven in ons actiewerk.

Operationele doelstelling 2.2

Maatschappelijk kwetsbare groepen op de huisvestingsmarkt appelleren als ervaringsdeskundigen het beleid en de huisvestingsdiensten op de noodsituatie van de huisvestingscrisis en formuleren veranderingsvoorstellen.

De ambitie van Samenlevingsopbouw Brussel is om via de lokale actieverbanden met maatschappelijk kwetsbare groepen de ervaringsdeskundigheid omtrent wonen om te zetten in oplossingsdeskundigheid en zo het beleid te kunnen bespelen. Als Samenlevingsopbouw Brussel alleen als het moet, in samenwerking met een bredere beweging rond het recht op wonen of binnen de sector Samenlevingsopbouw als het kan.

Operationele doelstelling 2.3

Het beleid en de huisvestingsdiensten zijn op de hoogte van de uitsluitingsmechanismen op de huisvestingsmarkt die maatschappelijk kwetsbare groepen treffen en werken in wederzijdse dialoog veranderingsoplossingen uit.

Het opbouwwerk stoot op verschillende uitsluitingsmechanismen zoals moeilijkheden om op korte termijn een huurwaarborg samen te stellen; discriminatie op grond van inkomen en huidskleur; ondoorzichtige toewijzingscriteria voor publieke woningen; tekort aan degelijke en betaalbare woningen; de quasi afwezigheid van betaalbare gezinswoningen vanaf drie kamers en meer; slecht functionerend systeem van huursubsidie en administratieve drempels in de procedure voor de toewijzing van sociale woningen. Deze concrete uitsluitingsmechanismen wil Samenlevingsopbouw Brussel beleidsmatig aanpakken hetzij met de doelgroep zelf (via de lokale actieverbanden) hetzij met een netwerk van eerstelijnsdiensten die met dezelfde problematieken geconfronteerd worden.

Operationele doelstelling 2.4

Het beleid en de huisvestingsdiensten maken werk van een interactief en participatief huisvestingsbeleid waarbij maatschappelijk kwetsbare groepen op de huisvestingsmarkt maximaal worden betrokken.

Eén van de politieke kerntaken van het opbouwwerk is het opkomen voor een participatief gecorrigeerd beleid (het beleid in die zin aanpassen of nieuw beleid creëren zodat maatschappelijk kwetsbare groepen op hun maat kunnen participeren aan voorbereiding,

uitvoering en evaluatie van beleidsmaatregelen). We merken op dat er zowel in het Brussels Gewest als op gemeentelijk vlak amper mogelijkheden bestaan om inspraak en participatie van maatschappelijk kwetsbare groepen te voorzien bij de beleidsvoering rond huisvesting. Samenlevingsopbouw Brussel wil in de komende periode het beleid hierop attent maken en mee zoeken naar de meest geschikte kanalen om zowel formeel als informeel de deelname van maatschappelijk kwetsbare bewoners aan de huisvestingspolitiek te kunnen garanderen.

Operationele doelstelling 2.5

Via advies, informatie, begeleiding op maat en vorming vinden of behouden maatschappelijk kwetsbare groepen op de huisvestingsmarkt een betaalbare en toegankelijke woning van goede kwaliteit met voldoende woonzekerheid en minimale woonlasten (energiekosten).

Individuele hulpverlening is soms een noodzakelijke voorwaarde om tot groepswerk te komen. Zeker op het domein van wonen – waar noden en behoeften in de eerste plaats een persoonlijke aangelegenheid zijn – is een individuele benadering heel belangrijk. Door huisvestingspermanenties te organiseren binnen de thuislozensector en door in Kuregem te experimenteren met een woonwinkel bereiken we in eerste instantie op individuele basis mensen die te kampen hebben met woonproblemen. Vanuit deze twee specifieke vormen van dienstverlening in de sfeer van woonbegeleiding worden mensen ook toegeleid naar de lokale actieverbanden (zie operationele doelstellingen 2.1 en 2.2) en kan er beleidsmatig gewerkt worden aan uitsluitingsmechanismen (zie operationele doelstelling 2.3).

Operationele doelstelling 2.6

Nieuwe vormen van maatschappelijke dienstverlening inzake wonen zijn verzelfstandigd en worden door de (lokale of regionale) overheid structureel erkend en gesubsidieerd.

Samenlevingsopbouw Brussel zal de komende zeven jaar inspanningen leveren om de twee in ontwikkeling zijnde dienstverleningsvormen – zijnde een woonwinkel en een huisvestingsdienst voor thuislozen – te verzelfstandigen en structureel te verankeren. Door op die manier in te spelen op nieuwe behoeften inzake woonbegeleiding is Samenlevingsopbouw Brussel trouw aan haar werkingsprincipe om innoverend aan praktijkontwikkeling te doen.

Operationele doelstelling 2.7

Experimenten inzake rationeel energiegebruik of alternatieve energie voor en samen met maatschappelijk kwetsbare groepen op de huisvestingsmarkt zet het beleid en de huisvestings- en energiediensten ertoe aan om deze vernieuwende praktijken te vertalen in structurele maatregelen.

Ook wat betreft toepassingen van rationeel energiegebruik of alternatieve energiebronnen willen we vernieuwend en experimenterend bezig zijn en hierbij vooral aandacht besteden aan de draagkracht hiervoor bij maatschappelijk kwetsbare groepen.

Operationele doelstelling 2.8

Nieuwe mogelijkheden van eigendomsverwerving en alternatieve (collectieve) woonvormen voor maatschappelijk kwetsbare groepen op de huisvestingsmarkt zijn onderzocht en worden indien mogelijk in praktijk omgezet.

De huisvestingscrisis is zo ingrijpend dat we vanuit Samenlevingsopbouw Brussel mee willen zoeken naar alternatieve oplossingen onder de vorm van solidariteitsformules (collectief spaarfonds voor eigendomsverwerving, groepsaankopen en solidaire woonprojecten). In Kuregem en Schaarbeek zijn collectieve spaarropen opgestart in samenwerking met Ciré (Coordination et Initiatives pour et avec les Réfugiés et Étrangers).

Programma Fysieke en Sociale Leefbaarheid

A. Strategische doelstelling

Samenlevingsopbouw Brussel heeft een sterke traditie om gebiedsgericht te werken. De opbouwwerkers werden van oudsher vooral territoriaal ingezet. In de huidige opbouwwerkgebieden is Samenlevingsopbouw Brussel al zeer lang actief – in sommige gebieden reeds van bij de start in 1983. Dit is grotendeels te verklaren door de ontstaansgeschiedenis van Samenlevingsopbouw Brussel vanuit het buurtwerk. Het territoriaal ondersteunen gebeurt vanuit het concept van sociale wijkontwikkeling: niet enkel het dominante belang mag overheersend zijn in een wijk, ook minder behartigde belangen moeten gehoord worden en dit in het kader van het idee van de „onderhandelde stad’. Begrippen als leefbaarheid, sociale cohesie en samenleven worden dan ook vanuit deze optiek benaderd. De expliciete keuze om voortaan ook wijkoverstijgend opbouwwerk in te zetten rond de thematiek toegang tot grondrechten en het recht op wonen, heeft wel gevolgen op het gebiedsgericht werken. De zeven opbouwwerkgebieden worden voortaan herleid tot vier opbouwwerkgebieden: opbouwwerkgebied Molenbeek-centrum, opbouwwerkgebied Brabantwijk, opbouwwerkgebied Peterbos en opbouwwerkgebied Anneessens – met aandacht voor de ruimere Brusselse benedenstad. Dit betekent dat opbouwwerkgebied Kuregem, opbouwwerkgebied Noordwijk en opbouwwerkgebied Chicagowijk als specifieke entingsplaatsen verdwijnen. Dit wil niet zeggen dat er geen opbouwwerk meer wordt ingezet in deze gebieden.

In Kuregem heeft Samenlevingsopbouw Brussel in het afgelopen meerjarenplan de focus gelegd op huisvesting – met de ontwikkeling

van een woonwinkel – en niet langer op de leefbaarheidsaanpak. De woonwinkel wordt in dit meerjarenplan gecontinueerd en ook nog andere projectsporen worden hieraan gekoppeld binnen het programma recht op wonen. Het is natuurlijk wel zo dat de lokale setting en inbedding in Kuregem uiterst belangrijk is en blijft om via de woonwinkel aansluiting te vinden bij de door bewoners ervaren woonproblematiek. Wat de Noordwijk en de Chicagowijk betreft is besloten om opbouwwerkers niet langer fysiek aanwezig te laten zijn maar wel om vanuit de Anneessenswijk (De Buurtwinkel) attent te blijven voor (hoofdzakelijk) stedelijke ontwikkelingen en ingrepen in deze twee wijken. De veranderende wijkcontext in zowel de Noordwijk als de Chicagowijk en het alsmaar minder lokaal ingebed zijn hebben bijgedragen tot de beslissing om de exclusieve opbouwwerktijd in deze twee wijken stop te zetten.

Strategische doelstelling 3

In Brussel is de fysieke leefomgeving, het woningpark en het sociale leefklimaat in aandachtsgebieden zoals de Anneessenswijk (en ruimer de Brusselse benedenstad), de Brabantwijk, Molenbeek-centrum en Peterbos via democratische besluitvormingsprocedures verbeterd zonder dat maatschappelijk kwetsbare groepen nog langer slachtoffer zijn of dreigen te worden van sociale verdringingseffecten.

Wat wil Samenlevingsopbouw Brussel bereiken?

- verbeterde participatieprocedures
- aangepaste en betaalbare huisvesting (in de concrete wijkcontext)
- indammen van gentrificatieverschijnsels als uitvloeisel van „sociale mix” door bouw van woningen voor gezinnen met bescheiden inkomens: stimuleren van een „omgekeerde” of positieve sociale mix.
- prioritair aandacht van het beleid voor de leefomgeving in functie van de belangen van wijkbewoners
- meer controle door het beleid op een propere leefomgeving
- het verminderen van onveiligheidsgevoelens.
- bewoners voelen zich mee verantwoordelijk voor hun leefomgeving en zijn fier op hun wijk
- diverse groepen wijkbewoners kunnen zich de gemeenschappelijke ruimte toe-eigenen
- er ontstaat een realistischer, meer genuanceerd beeld van de wijk
- bewoners treden uit hun isolement
- er is een groter begrip tussen diverse culturen en generaties
- het samenhorigheidsgevoel in de wijk groeit

Binnen de sector Samenlevingsopbouw wordt het begrippenkader fysieke en sociale leefbaarheid nog verder uitgeklaard en mogelijks ook gekaderd binnen een ruimer samenwerkingsverband in die zin. Samenlevingsopbouw Brussel zal – vanuit de eigen opvatting over de onderhandelde stad – aan dit denkproces en eventuele samenwerking deelnemen.

B. Operationele doelstellingen

De concrete uitvoering van het programma fysieke en sociale leefbaarheid gebeurt binnen vier opbouwwerkgebieden. Het opbouwwerk – met telkens minimaal twee opbouwwerkers – is er telkens ingebed in een ruimere buurt(werk)setting :

1. opbouwwerkgebied Anneessenswijk (en ruimer de Brusselse benedenstad) binnen vzw De Buurtwinkel
2. opbouwwerkgebied Brabantwijk (Schaarbeek) binnen vzw Wijkpartenariaat
3. opbouwwerkgebied Molenbeek-centrum binnen vzw Buurthuis Bonnevie
4. opbouwwerkgebied Peterbos (Anderlecht) gelinkt aan Jongerenwerking Peterbos (werking maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren)

Binnen de vier opbouwwerkgebieden wordt er zowel aan de fysieke leefbaarheid (=materiële aspecten van de woon- en leefomgeving zoals infrastructuur, voorzieningen, inrichting openbare ruimte) als aan de sociale leefbaarheid (=het leefklimaat in brede zin van een woon- en leefgebied zoals het samenleven, de sociale voorzieningen, veiligheid) gewerkt. Dit gebeurt niet overal op dezelfde manier – de lokale context is bepalend bij het leggen van specifieke accenten. Wel is er het streven om vooral methodisch maar ook naar visievorming tot meer gelijkenissen en afstemming te komen.

Inzake fysieke leefbaarheid

Operationele doelstelling 3.1

Wijkbewoners kennen de belangrijkste knelpunten met betrekking tot hun woonomgeving op diverse vlakken zoals groen, mobiliteit, netheid, energie en gezondheid en komen tot prioritaire actieplannen terzake.

Verschillende negatieve omgevingsfactoren kunnen het leven in de kwetsbare wijken waar Samenlevingsopbouw Brussel actief is onaangenaam maken. Vertrekkende van de knelpunten die wijkbewoners zelf aanbrengen, wil het opbouwwerk samen met hen naar oplossingen zoeken. Vaak hebben wijkbewoners echter weinig draagkracht of hechten ze aan het bereiken van resultaten nog weinig geloof. Opbouwwerkers moeten dan ook enige creativiteit aan de dag kunnen leggen om signalen van bewoners te beluisteren en ermee aan de slag te gaan via wijkwandelingen, buurtontbijten, laagdrempelig onthaal, tijdelijke bewonersgroepen, (digitale) wijkkranten. Voorbeelden van acties in de sfeer van de fysieke leefbaarheid zijn een gezondheidssportret (subjectieve gezondheidsbeleving) in de Brabantwijk, een ingroeningsplan in Molenbeek-centrum en een 10-punten wijkprogramma in de Anneessenswijk.

Operationele doelstelling 3.2

Bewoners kennen en maken gebruik van participatieprocedures.

Maatschappelijk kwetsbare groepen maken minder gebruik van de voorziene vaak formele participatieprocedures. Het opbouwwerk gaat op zoek naar alternatieve manieren om deze groepen toch (meer informele) participatiekansen te bieden. In de Anneessenswijk is er een bewonersdelegatie actief die op geregelde tijdstippen met de stad Brussel in dialoog treedt en in Peterbos is het opbouwwerk initiatiefnemer van een netwerk waarin alle lokale (beleids)actoren zetelen en waarin ook bewoners rechtstreeks of onrechtstreeks hun zeg kunnen hebben. In sommige opbouwwerkgebieden worden bewoners ook ondersteund wanneer ze deel uitmaken van meer geïnstitutionaliseerde participatieraden (in de plaatselijke commissies voor geïntegreerde ontwikkeling bij wijkcontracten of de huurdersadviesraden binnen de sociale huisvesting).

Operationele doelstelling 3.3

Bij de (her)aanleg van openbare ruimtes en andere stedenbouwkundige projecten passen beleidsinstanties de participatieprocedures toe en houden ze rekening met wensen en noden van maatschappelijk kwetsbare groepen.

De Brusselse ordonnantie op de stedenbouw voorziet welbepaalde participatieprocedures zodat bewoners kunnen deelnemen aan de planning en organisatie van hun stad. We stellen helaas vast dat maatschappelijk kwetsbare groepen de weg niet vinden naar deze kanalen en hun belangen dan vaak ook niet gehoord en meegenomen worden in het debat van stedelijke ontwikkeling. Nochtans kunnen zij als ervaringsdeskundigen in hun wijk vaak de vinger op de zere wonde leggen. Het opbouwwerk wil deze groepen een megafon bieden om hun stem te laten horen maar ook aan de kant van het beleid invloed uitoefenen opdat de geijkte participatieprocedures meer afgestemd zouden worden op maat van kwetsbare wijken en hun bewoners (eenvoudiger taalgebruik, meer toegankelijke diensten, straat-per-strat aanpak, ...).

Inzake sociale leefbaarheid

Operationele doelstelling 3.4

Mensen met beperkte netwerken treden uit hun isolement en zijn in staat om hun mening in groep te uiten en met andere meningen te confronteren.

Maatschappelijk kwetsbare groepen bewegen zich vaak in beperkte netwerken en leven ook dikwijls geïsoleerd. Er is veel eenzaamheid in de gebieden waar het opbouwwerk aanwezig is. Door de sterk gespecialiseerde hulpverlening weten bewoners ook niet meer waar ze moeten aankloppen. In Molenbeek-centrum en Peterbos wil het opbouwwerk de komende meerjarenplanperiode een ankerplaats zijn waar er voor deze bewoners tijd gemaakt kan worden om naar hulpvragen en achterliggende levensverhalen te luisteren. Op die manier tot rust kunnen komen, wederzijds vertrouwen opbouwen en zich ondersteund voelen is heel belangrijk om de zelfredzaamheid van deze doelgroep te verhogen. Ook laagdrempelige ontmoetingsactiviteiten in de sfeer van vrijetijd kunnen bewoners vaardigheden bijbrengen om hun sociale netwerken in de wijk verder uit te bouwen (alfabetisatie-initiatieven, buurtmaaltijden, uitstappen).

Operationele doelstelling 3.5

Wijkbewoners zetten zich vrijwillig in voor de organisatie, planning en uitvoering van wijkactiviteiten.

Participatie is voor het opbouwwerk een kernbegrip. Maatschappelijk kwetsbare groepen echter worden geconfronteerd met heel veel drempels om op een volwaardige manier te kunnen participeren aan de samenleving, laat staan aan het beleid. In de beschutte omgeving van de wijkcontext wil Samenlevingsopbouw Brussel aan deze groepen (leer)kansen bieden om deel te nemen aan kleinschalige activiteiten en op die manier ook talenten en mogelijkheden van mensen aan te spreken. Voorbeelden zijn kookateliers in Molenbeek-centrum, een foto-tentoonstelling in Peterbos, straatbanketten in de Brabantwijk en een wijkfeest in de Anneessenswijk. Het inspelen op competenties bij maatschappelijk kwetsbare groepen maakt hen sterker en weerbaarder.

Operationele doelstelling 3.6

Diverse groepen bewoners en gebruikers van de wijk ontdekken mekaar's gelijkenissen en verschillen in functie van een betere verstandhouding.

Samenlevingsopbouw Brussel wil in een wijkcontext niet enkel aandacht besteden aan het versterken van maatschappelijk kwetsbare groepen op zich (bonding social capital) maar hen ook linken met andere groepen zodat hun sociale netwerken worden uitgebreid (bridging social capital). Opbouwwerkers gaan bewust op zoek naar mogelijkheden voor gemengde netwerken via meer sterkere bewoners maar ook via scholen, handelaars en bedrijven in de buurt. In de Brabantwijk is er een intense samenwerking met de

aanwezige hogescholen – waarbij bijvoorbeeld studenten van Sint-Lucas worden ingezet voor artistieke projecten en in Molenbeek-centrum nemen bewoners pendelaars mee op sleeptouw in hun wijk. In de Anneessenswijk is er een vaste kern van geëngageerde meer sterke wijkbewoners actief die als ondersteunend netwerk erin slaagt de draagkracht van kwetsbare bewoners te vergroten. In de optiek van de „onderhandelde” stad zijn deze gemengde netwerken immers heel belangrijk. Toevallige ontmoetingen (via ondermeer wijkfeesten en brocantes) leiden niet automatisch tot een betere verstandhouding. Enkel wanneer we doelbewust omgaan met het creëren van duurzame vormen van diversiteit kan er wederzijds begrip groeien en respect ontstaan voor verschillende en zelfs tegengestelde belangen om vervolgens vanuit een besef van gelijkwaardigheid samen te werken aan concrete oplossingen voor stedelijke en maatschappelijke problemen. In deze overtuiging schuilt ons geloof in een solidaire en duurzame samenleving.

Operationele doelstelling 3.7

Lokale beleidsactoren ondersteunen activiteiten die de sociale samenhang in een straat of woonblok verhogen.

Het begrip sociale cohesie lijkt voor het beleid het toverwoord om samenlevingsproblemen in kwetsbare wijken aan te pakken en te neutraliseren. In Peterbos wordt het opbouwwerk gefinancierd binnen het programma Sociale Cohesie van de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij en het programma Samenlevingsinitiatieven van de Vlaamse Gemeenschapscommissie. In deze heeft Samenlevingsopbouw Brussel zich steeds „partijdig” opgesteld: we zien voor het opbouwwerk hier geen rol weggelegd als neutrale bemiddelaar tussen bewoners maar wel als specifieke ondersteuner van sociale netwerken die zich richt naar (de belangen van) maatschappelijk kwetsbare groepen. Ook binnen de Brabantwijk opereert het opbouwwerk gedeeltelijk binnen het programma van de Veiligheids- en Preventiecontracten van de gemeente Schaarbeek. Ook binnen deze politiek komt de focus vaak te liggen op sociale samenhang als ultieme reddingsboei voor (on)veiligheidsproblematieken. Samenlevingsopbouw Brussel heeft hier steeds gehamerd op fysieke leefbaarheidsproblemen die aanleiding kunnen geven tot (on)veiligheidsgevoelens. In het nieuwe meerjarenplan wordt dan ook – vanuit een onderzoek naar de subjectieve gezondheidsbeleving – volop gefocust op de aanpak van lawaaihinder en het wild-plassen in het ruimere kader van de prostitutieproblematiek in de Aarschotsstraat en omgeving.

Tot slot. Binnen de vier opbouwwerkgebieden is er vaak geen strikt onderscheid te maken tussen initiatieven in het kader van fysieke en sociale leefbaarheid. De twee invalshoeken grijpen meestal op elkaar in: via specifieke acties in het kader van de

fysieke leefbaarheid (focus op specifieke vaak wijkgerelateerde thema's of problematieken) wordt er tegelijkertijd gewerkt aan de sociale leefbaarheid (de aanpak van een bepaald thema of probleem met een specifieke groep die zelf aangespoord wordt om initiatief te nemen of via overleg tussen verschillende groepen waardoor wederzijds begrip en respect ontstaat).

Nabeschouwing

Naar een alternatieve ontwikkelingscoalitie op maat van „denizens”

Pascal Debruyne

Al in 1974 schreef Henri Lefebvre over de manier waarop de stad gemaakt wordt door mensenhanden. Het kapitalisme penetreert de stad door de lichamen die gecreëerd worden voor zijn inbedding. De stad is dus naast zijn ruimtelijk-fysiek gebouwd skelet ook een knooppunt van sociale relaties, een arena waarin geïntervenieerd wordt. De stad wordt sociaal geproduceerd, zo klinkt het. Het is dan ook de vraag wie de Stad Brussel produceert en vooral naar wiens beeld deze stad gekneet wordt? Is er niet meer dan ooit nood aan een andere „mental map” en alternatief collectief „gedeeld oeuvre” in Brussel, georganiseerd van onderuit? (Corijn, Vandermotten, ea., 2009)

Brussel is een uitermate krachtige stad geworden waar de kapitaalaccumulatiemachine draait als nooit tevoren. Zowel het centrum als de omliggende wijken zijn entingspunten geworden voor exogene ontwikkelingsstrategieën. Deze stedelijke landschappen zijn met andere woorden investeringspolen geworden voor extern kapitaal van middenklassen, projectontwikkelaars en consumenten die een stuk van „Brussel in aanbidding” kunnen opkopen. Hun relatie met achtergestelde groepen en gebieden is hoogstens die van een „hefboom” voor die kwetsbare groepen en achtergestelde gebieden; een sociaal-ingeklede retoriek die in de feiten „trickle down” of een doorsijpelregime betekent. Samenlevingsopbouw Brussel probeert met dit Meerjarenplan (MJP) een dwarse visie en praktijk te ontwikkelen, tegen die dominante trend in. Centraal in dit MJP staat het op gang brengen van een alternatieve ontwikkelingscoalitie voor een sociaalrechtvaardig Brussel op maat van kwetsbare groepen en een endogene ontwikkelingslogica. Het doel is, zoals diezelfde Lefebvre al aangaf, een alternatief gezamenlijk „oeuvre” over de stad uit te bouwen, strijdend voor „het recht op de stad”. Die strijd voor „het recht op de stad” ontvouwt zich natuurlijk in een specifieke context die de bakens uitzet waarin Samenlevingsopbouw zich moet positioneren. Bovendien is die sociale strijd afhankelijk van de coalities en de agendasetting die vanuit die positie wordt uitgebouwd. Deze bijdrage behandelt bij aanvang de „Brusselse” context tegen de achtergrond van de neoliberale globalisering, waarna ze overvloeit in het tweede punt omtrent mogelijke coalities, ruimtelijke „meerschallige” organisatie en agendasetting in het Meerjarenplan van Samenlevingsopbouw Brussel.

De context waarin dit alternatief collectief oeuvre, gebaseerd op „het Recht op de Stad” zich moet ontplooiën is die van de neoliberale globalisering. Het MJP geeft dat zeer correct aan. De stad wordt

namelijk steeds vaker als een bedrijf gezien, een product dat concurreert met andere globale, Europese en Vlaamse steden om het mondiale bedrijfsleven het meest innovatieve en productieve platform aan te bieden. Dit staat veelal haaks op de wensen en behoeften van kwetsbare doelgroepen. Deze competitieve renaissance van de stad, zo wordt algemeen aangenomen, ontvouwt zich namelijk in de context van het weg deinen van de nationale staat sinds midden de jaren 1970 uit haar vroegere functie van buffer tegen de schokken van de wereldmarkt, uit haar herverdelende functie en uit het streven naar algemene sociaaleconomische ontwikkeling over haar grondgebied (Brenner, 2004; Swyngedouw, 1997; Harvey, 1989; Oosterlynck & Swyngedouw, 2007). Sindsdien proberen steden zich, onder andere via grootschalige stadsontwikkelingsprojecten, citymarketing en fiscaal gunstige regimes, te herpositioneren als competitieve regionale en globale knooppunten voor pionierskapitaal in de geglobaliseerde politiek-economische netwerken en de internationale ruimtelijke arbeidsverdeling.

Die trend brak ook door in Vlaanderen (en Brussel). De tijd dat stedelijke moderniseringsoperaties een specifieke focus hadden op de meest kwetsbaren, is lang vervlogen. Sinds 2000 is er een nieuw stedenbeleid dat de SIF-operatie van 1995 in functie van de meest kwetsbaren, heeft omgebogen naar een stedenbeleid van „stadsontwikkeling” en het terughalen van koopkrachtige gezinnen; versterkt via het Stedenfonds in 2003 (Loopmans 2007; De Decker ea. 2003). Niet alleen het Vlaamse stedenbeleid is richting urbane competitie geëvolueerd in Brussel. Door de territoriale fragmentatie is Brussel een politiek-interventionistische arena voor een amalgaam van overheden (Franstalige en Vlaamse Gemeenschap, Brussels hoofdstedelijk Gewest, 19 autonome gemeentes en de Federale overheid) (Oosterlynck & Swyngedouw, 2007). Kijken we bijvoorbeeld alleen al eens naar het Brussels hoofdstedelijk Gewest. Het Gewest kiest, met steun van de Federale overheid (Beliris- 100 miljoen euro) radicaal voor Brussel als knooppunt van investeringskapitaal. „Het Plan voor de Internationale Ontwikkeling van Brussel” (PIO), opgemaakt door Charles Picqué en zijn kabinet in samenwerking met PriceWaterHouse Coopers, vormt de ruimtelijke belichaming van die stedelijke Brusselse renaissance. Het PIO stelt marktgewijze: „net als goederen en diensten, ondergaat een stad vandaag de wetten van markt en concurrentie. Het is onmogelijk na te denken over de toekomst van een stad zonder er daarbij van uit te gaan dat die stad ook een marktwaarde heeft” (zie <http://www.demainbruxelles.be/nl/faqs/detail/id/11>). De participatie beperkte zich grotendeels tot economische actoren en zakenelites. De eerste consultatie die werd georganiseerd was beperkt tot de vastgoedsector en projectontwikkelaars. Niet alleen worden reguliere ruimtelijke plannen en geijkte democratische procedures zoals bij het Gewestelijk Ontwikkelingsplan (GeWOP), het Gewestelijk bestemmingsplan (GBP) en de Bijzonderlijke bestemmingsplannen (BBP) daardoor overstemd. Het PIO werkt ook ruimtelijk selectief. Het viseert 10 strategische sites in en

rond Brussel (7% van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) voor kapitaalkrachtige groepen (luxeappartementen, kantoorontwikkeling, stadia, congrescentra, winkels voor koopkrachtige consumenten....) (Van Criekingen, 2009; Corijn, Vandermorten, ea., 2009).

Deze ondernemende tredmolen krijgt bijvoorbeeld inbedding in de toekomstige kantoorontwikkeling aan de Zuidstationbuurt, traditioneel ook een buurt waar kwetsbare groepen resideren. Het sociale luik (bv. sociale woningen en compensaties) blinkt uit door afwezigheid. Deze grootschalige kantoorontwikkeling aan het Zuidstation verschilt wel van „de groeicoalitie” tussen Van den Boeynants en (lokale) projectontwikkelaar Charly De Pauw in de jaren „60 / '70, toen het Manhattanproject aan de Noordwijk (gedeeltelijk) werd uitgebouwd. De huidige globale accumulatiemachine lijkt momenteel vooral gestuurd en belichaamd door politieke actoren als Picqué ten einde het vrijzwevend Europees en internationaal kapitaal te materialiseren in de Brusselse ruimte (Oosterlynck & Swyngedouw, 2007). Zoals Mathieu Van Criekingen aangeeft over groepen in de Zuidstationwijk: „Ze hebben de socialist Charles Picqué, die zowel burgemeester is van Sint-Gillis als minister-president van het Brussels Gewest, tegen zich. Picqué richtte begin de jaren 1990 de nv Bruxelles-Midi op, een maatschappij met commerciële doelstellingen maar voor een groot deel gefinancierd met publieke middelen. De nv Bruxelles-Midi werd belast met de onteigeningen in de Zuidwijk en het doorverkopen van de onteigende gronden aan projectontwikkelaars voor de bouw van kantoren. Verzet leveren tegen de stadsontwikkeling die actief aangestuurd wordt door de belangrijkste politieke vertegenwoordigers is bijzonder moeilijk” (Van Criekingen in: Debruyne & Oosterlynck, 2009).

De alom bekende mantra „Stadslucht maakt vrij!”, klinkt tegen die achtergrond enigszins ironisch, al dan niet sarcastisch. Zoals elkeen weet staat vrijheid als eindpunt soms haaks op vrijheid als proces; vooral wanneer vrijheid als eindpunt het beginsel vormt van dergelijke neoliberale stadsontwikkeling. De stadslucht wordt een klassegegeven wanneer diegenen die tijdens het flaneren vrijuit de stadslucht in en-uitademen, prioritair dreigen te worden in vergelijking met die mensen die buiten de competitieve wedren vallen en écht verdwalen in de stad; dit om averechts te alluderen op Walter Benjamin. Voor die laatste groep is vrijheid een dagelijkse strijd, die samenhangt met de paradox van de stad Brussel (Kesteloot, 2000; Kesteloot, 2008). Terwijl het Brussels hoofdstedelijk Gewest de 3de rijkste regio is in Europa in termen van bruto regionaal product per hoofd van de bevolking, is Brussel tezelfdertijd een ruimte waarbij een vijfde van de Brusselse bevolking in armoede leeft. 24% van de huizen in Brussel is in een slechte staat en in 9,26% is zelfs het basiscomfort (privaat toilet en badkamer met douche of bad) niet aanwezig. 20,4% van de families in Brussel stellen medische behandelingen uit omwille van financiële redenen. Iets meer dan 20% van de 15 tot 64 jarigen

in Brussel is werkloos, tegenover een nationaal gemiddelde van 13% (Sywngedouw & Oosterlynck, 2007). Bovendien werden er sinds 2000 gemiddeld 20 nieuwe sociale woningen per jaar gebouwd, terwijl het aantal mensen op de wachtlijst meer dan 25.000 bedraagt. De helft van inwoners in Brussel heeft in principe recht om zich in te schrijven op de wachtlijst voor sociale woningen. De sans papiers zijn hier niet eens bijgeteld. „Er is dus een radicale disarticulatie tussen het economische neoliberale en sociaal rechtvaardige Brussel” (Sywngedouw & Oosterlynck, 2007). Er is dringend nood aan sociaal-innovatieve wijkontwikkeling en/of rechtvaardige stadsvernieuwing.

Echter, zoals het Meerjarenplan aangeeft in relatie tot de nieuwe gentrificatiegebieden zoals de Anneessenswijk, de Brabantwijk, Molenbeek-centrum en Peterbos, onderging ook de wijkontwikkeling en sociaal-innovatieve stadsvernieuwing, gericht op kwetsbare buurten en groepen, een metamorfose. Het accent verschoof van het „bouwen voor de buurt” en buurtgerichte ontwikkeling voor de zittende bevolking, naar het bouwen voor groepen die juist nog niet in die wijken vertegenwoordigd waren: midden- en hogere inkomens.” (naar Uitermark & Duyvendak, 2005). Van de zogenaamde vijfhoek in Brussel zijn enkel de Anneessenswijk en de Marollen nog migrantenwijken. „Sociale mix” is ook in Brussel de Heilige Koe geworden die niet alleen doorheen de grootschalige stadsontwikkeling loopt, maar ook de rode draad vormt doorheen de wijkontwikkeling. De kapitaalkrachtige middenklasse moet zijn sociaal kapitaal inzetten om de armoedige toestand van de achtergestelde buurten en gemarginaliseerde subjecten te redden.

De verschillende overheden (federaal, Vlaams en Brussels Gewest) zijn, zoveel is duidelijk, selectiever geworden voor signalen uit achterstandswijken. En omdat de middenklassen het voornaamste beleidssubject worden, wordt de wederzijdse afhankelijkheid tussen (arme) buurtbewoners en (sociaal-democratische) bestuurders sterk aangetast. Toch zoekt Samenlevingsopbouw Brussel, ondanks deze trend, hefbomen via de Plaatselijke Commissies voor Geïntegreerde Ontwikkeling (PCGO's) en de geijkte participatieprocedures zoals bij de Brusselse ordonnantie op de stedenbouw, ten einde ze toegankelijker te maken voor kwetsbare groepen. Via allerlei activiteiten wordt participatie niet beperkt tot een arena voor vergadertijgers, maar zet Samenlevingsopbouw in op laagdrempelige doe-activiteiten (koken, fotografie, straatbanket,...) om mensen te laten instappen en hun stem te laten horen. Bovendien worden „armoedebestrijdingsambassadeurs” ingezet om bruggen te slaan naar die mensen en groepen die een stem ontzegd worden.

Meer dan ooit lijkt het maakbaarheidsideaal niet alleen paradoxaal (de meest dominante sociale relaties die zich verknopen en tot uitdrukking komen in de Brusselse ruimte zijn liberaal gestructureerd) maar tegelijkertijd ook noodzakelijk. Samenlevingsopbouw moet dit maakbaarheidsideaal aangrijpen om het richting „180 graden” om

te buigen. Dat brengt ons bij een mogelijke ontwikkelingscoalitie voor „het recht op de Stad” gebaseerd op een alternatief collectief oeuvre voor Brussel. Brussel is niet alleen de „formele” resultante van ideeën en beeldvorming, maar de uitkomst van een voortdurende sociale strijd om de invulling van zijn stedelijke ruimtes. Maar, zoals Willem Elsschot ons al leerde: „tussen droom en daad, staan wetten in de weg en praktische bezwaren”. Veel emancipatorische en ideële uitgangspunten over grondrechten en „het recht op de stad” zullen met andere woorden „in de praktijk” een onophoudelijke sociale strijd behoeven. Iemand moet het opnemen voor deze vanzelfsprekende „Grond”-rechten, anders blijven ze dode letter. Voorbij het Groot Structuurverhaal van het Ondernemende Brussel op maat van de neoliberale globalisering, moeten we daarom afdalen naar het „actor-niveau” en de vraag stellen hoe we uit de verknoping van sociale relaties tussen actoren, mogelijke coalities voor „het Recht op de Stad” creëren. Het Meerjarenplan geeft daaraan een duidelijk „inhoud” en „vorm”.

Samenlevingsopbouw vult die sociale strijd inhoudelijk „normatief” in: Brussel moet een radicaal sociaal-rechtvaardige en ecologisch duurzame stad zijn op maat van zijn meest kwetsbare bewoners. Niet alleen voor kwetsbare burgers of „citizens” maar ook voor diegenen die niet eens politiek-administratief, maar wel in praktijk „burger” zijn, zogenaamde „denizens” naar een begrip van Thomas Hammar (zo’n 16.000 volgens het MJP). Voor hen allen wordt het steeds moeilijker waardig deel uit te maken van het huidige Brussel. De panden aan de Koningsstraat 123 van het Ministerie van de Wooncrisis zijn niet enkel de refuge geworden, maar ook de belichaming van de bredere Brusselse onrechtvaardigheid inzake huisvesting. De stad Brussel moet in die zin dringend een hefboom worden die bijdraagt aan het on vervulde proces van sociale rechtvaardigheid in de stad. Het MJP kiest zowel voor mensen zonder papieren als beleidssubject alsook voor het thema „wonen” (betaalbaar wonen en het recht op wonen) als antwoord op die wooncrisis.

Het uitgangspunt dat hier aan de basis ligt is de radicaal democratische opvatting van de „onderhandelde stad”; een urbane arena waarin conflict en tegenstellingen worden gekanaliseerd, waar sociaal-politieke strijd gevoerd wordt. Fysieke leefbaarheid in Brusselse buurten is voor Samenlevingsopbouw Brussel in die zin niet te reduceren tot het politiek-gestuurde en consensuele middenklassendiscours. Dit discours steunt op een esthetisch schone en „duurzame” buurt, gereduceerd tot sociale cohesie of tot het beschavingsoffensief van sociale mix. De opbouwwerker is hierbij geen neutrale intermediair, een geprofessionaliseerde vertegenwoordiger van de staat in de buurt gewapend met technocratische boordtabellen en gebureaucratiseerde newspeak. De opbouwwerker is een actief „politiek” figuur die gewicht in de schaal kan leggen tegen de kolonisering van de leefwereld door marktkrachten als projectontwikkelaars, investeerders en globaal

grootkapitaal. Maar ook tegen huisjesmelkers en zelfs het amalgaam van overheden die de wijken als producten met economische output bekijken (vrij naar: Uitermark & Duyvendak, 2005).

Een laatste stukje brengt ons uitleidend naar „de vorm” en dus mogelijke coalities voor het recht op de stad als alternatief collectief oeuvre voor Brussel. Dit verschilt van het traditionele „governance-paradigma” dat veelal gevangen lijkt in het keurslijf van economische en politieke elites die Brussel reconfigureren op maat van de markt. Marktactoren hebben aan invloed gewonnen en de toegang tot politieke en economische regulatie wordt voor hen geflexibiliseerd. Het reeds vermelde PIO-plan is een duidelijk voorbeeld hiervan. Niet alleen marktactoren, maar ook een reeks semi-publieke diensten als stadsbedrijven en een amalgaam van grijze instituties, moeten de efficiëntie van het competitieve stadsbeleid verhogen. De praktijk toont veelal aan dat planners, investeerders en projectontwikkelaars, quasipublieke actoren en overheden de knopen doorhakten. Ondertussen blijft het publiek achter in de uitvoerende fase om de bloembakken te plannen of in klankbordgroepen en wijkplatforms zonder machtsrelevantie kritiek te geven binnen de contouren van het „haalbare”. Het middenveld is in tegenstelling tot die marktactoren niet sterker geworden- dat is alvast mijn indruk. Allerlei nieuwe financiële en contractuele afhankelijkheidsmechanismen (convenanten, projectsubsidies, subsidiegever op hetzelfde lokale niveau als de organisatie die subsidies ontvangt...) beperken sterk de elleboogruimte van het middenveld. Dat brengt ons bij de vraag naar de ruimtes waarop dit zich kan enten en de mogelijke ontwikkelingscoalities voor „het recht op de stad”. We gaan hier uitleidend op in.

Uit het voorgaande mag duidelijk zijn dat het lokale wijkniveau alleen geen afdoend antwoord kan bieden voor de problemen in achtergestelde wijken. De wijk die niet met andere schaalniveaus verbonden wordt, vormt een „local Trap” (Purcell, 2006). Het Meerjarenplan geeft duidelijk aan dat probleemoplossing (ook) op hogere niveaus moet gezocht worden. De strijd voor het Recht op de stad moet zich meerschallig organiseren, bijvoorbeeld naar hogere beleidsschalen zoals het stadsniveau en Vlaams niveau en op de nationale-federale beleidsschaal. Zoals het MJP stelt: „De territoriale cocon van de opbouwwerkgebieden wordt doorbroken, en verbonden met „het recht op wonen” (Punt 3.3. A). De armoede en achterstellingsproblematiek moet niet alleen opwaarts gebracht worden, maar ook zijwaarts georganiseerd worden naar netwerken die een alternatieve ontwikkelingscoalitie kunnen versterken. Er is niet alleen de noodzaak zich te organiseren overheen schaalniveaus en overheen verschillende plaatsen en ruimtes. Ook het vormen van een brede ontwikkelingscoalities overheen verschillende genetwerkte actoren die betrokken zijn op het sociaal en stedelijk beleid van Brussel, lijkt meer dan ooit nodig. Het meerjarenplan geeft op beide vlakken mogelijkheden aan. Centraal staan bijvoorbeeld de relaties met Verenigingen waar

armen het woord nemen, de Brusselse Welzijns- en Gezondheidsraad en het Brussels Platform Armoede, met het Ministerie van de wooncrisis en de Meeting waar mensen zonder papieren komen.

Om af te sluiten...De fotograaf Stefan Van Fleteren (de Morgen) pende op een fototentoonstelling in Antwerpen de volgende zin neer. „Ik word triest van dat neurotisch gedoe, van snel vooruit gaan en drastische verandering. Onze economie lijkt op een Canadese populier die maar blijft groeien tot hij zo hoog is en door zijn gewicht bij de eerste storm afknakt. Jammer dat onze wereld niet soms meer lijkt op een oude eik of een treurwilg. Ik herinner me als scholier in een streng college het moment dat de geschiedenisleraar vooraan in de klas de woorden uitsprak: „Wie kan er nu iets tegen vooruitgang hebben?“. Ik wilde nog mijn hand opsteken om wat tegen te sputteren, maar ik durfde niet. Nu wel!“. Samenlevingsopbouw Brussel probeert van onderuit een alternatieve ontwikkelingscoalitie uit te bouwen en een ander gedeeld collectief „oeuvre“ op poten te zetten tegen die dominante vooruitgang op maat van de markt in. Het MJP van de organisatie blaakt daarin alvast van durf!

Bronnen:

- Lefebvre, H., (1996), *The Right to the City*, in Lefebvre, H., *Writings on Cities*, Cambridge: Blackwell.
- Brenner, N., (2004), *New state spaces. Urban governance and the rescaling of statehood*. Oxford: Oxford University Press.
- Corijn, E., Vandermotten, C., Decroly, J-M., Swyngedouw, E., (2009), Brussel, internationale stad. www.stratengeneraalvanbrussel.be, *Brussels studies*, synthesesnota nr. 13, 24 februari 2009.
- De Decker, P. & Kesteloot, C. (2005), De sociale roots van de anti-stedelijke politiek, *Alert*, Jaargang 31, Nr. 2, Blz. 71/80
- De Decker, P. & Loopmans, M., (2003), Terug naar af? Over armoedebestrijding in het Vlaamse stedenbeleid, *Agora*, vol. 19, nr. 1.
- Duyvendak, J.W. & Uitermark, J. (2005), De opbouwwerker als architect van de publieke sfeer. In: *Beleid & Maatschappij* 32, 2, pp.76-89.
- Harvey, D., (1989), From Managerialism to Entrepreneurialism: the Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. In: *Geografiska Annaler Series: B Human Geography*, 71, 1, pp.3-17.
- Kesteloot, C., (2000), Brussels: post-Fordist polarization in a Fordist spatial canvas. In: Marcuse, P., van Kempen, R. (ed.), *Globalizing cities: a new spatial order?* Oxford: Blackwell.
- Loopmans, M. 2007: From SIF to City Fund: a new direction for urban policy in Flanders, Belgium. *Journal of Housing and the Built Environment* 22, 11.
- Oosterlynck, S. and Swyngedouw, E. (2007) „Brussel: gedisarticuleerde sociaal-economische ontwikkeling“, *Agora* (issue on „De krachtige stad/ 'The resurgent city'”), 3, p.16-19.
- Debruyne, P. & Oosterlynck, S., (2009), Brussel: de kloof door de navel van België. Interview met Matthieu Van Crielingen, *OIKOS* 48, 2009
- Purcell, M., (2006), Urban Democracy and the Local Trap., *Urban Studies*, Vol. 43, No. 11, 1921-1941

Inhoud & Colofon

Voorwoord	p. 3
Inleiding	p. 5
Samenlevingsopbouw Brussel: wat en hoe ?	p. 7
Strategisch plan	p. 11
Nabeschouwing	p. 31

Opbouwwerk Brussel wordt uitgegeven door Samenlevingsopbouw Brussel,
Henegouwenkaai 29, 1080 Molenbeek, T 02 203 34 24, F 02 203 50 64
E info.brussel@samenvingsopbouw.be, W www.samenlevingsopbouw.be
© © 2008 Samenlevingsopbouw Brussel - nr. 95 Jaargang 25

Artikels:	Vormgeving & lay-out:
Rohnny Buyens	Michel Demol
Pascal Debruyne	
Alain Storme	Foto's:
Katleen Vanlerberghe	Michel Demol
Eindredactie:	Drukkerij:
Alain Storme	ACCO

Tekstverwerking:
Kristel Van der Borgh

met de steun van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

